

in nevarnost zamudnega lastnika, pridrževaje si pravico do odškodovanja.

§. 11. Kakošna mora biti jezilna mera in kako se mora ravnati, ko se postavlja, se bo določilo po ukazih.

§. 12. Pravice do vodne rabe, ktere se v gosposkinem dovolilnem pismu ne glasijo izrekoma na osebo prosilca, prehajajo na vsakokratnega lastnika tiste naprave ali posestva, za katero se je dala ta dovolitev. Ako se hočejo take pravice odločiti od prvotne naprave, in prenesti na drugo napravo ali posestvo, se sme to le zgoditi s privoljenjem tiste gosposke, ki sploh dovolitev daje. (Dal. prih.)

O zasajanju sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest.

Spisal Rihard Dolenec.

(Dalje.)

Misliti bi se utegnilo, da bi se potrebna drevesca lahko v srenjskih ali šolskih drevesnicah — katerih poslednjih se pa pri nas vkljub že davno danem ukazu c. k. poučnega ministerstva, žalibog le jako malo najde — ali pa v drevesnicah posamesnih sadjerejcev izredilo.

Jaz bi tega mnenja ne mogel odobriti, in to iz sledečih razlogov ne:

Iz vsega dozda o tej zadevi razodetega je razvidno, da je v celi misli neka koncentracija zastopana in izražena, brez ktere dobrega vspeha z najboljšo voljo pričakati ne moremo. S tem, da bi se pa drevesca v omenjenih drevesnicah izrejala, izginila bi vsa koncentracija, in nadomestila bi jo največa razkositost, ktere sad bi pred ko ne bil ta, da bi celo podvzetje spodletelo, če že ne popolnoma, vsaj deloma; naj razjasnim: zakaj.

Poglavitna reč pri vsem podvzetju bo v prvi vrsti gotovo — denar. Na to, koliko denarja da bi drevesca dotično srenjo stala, gledalo se bo gotovo pred vsem; v srenjskih ali pa družih privatnih drevesnicah izrejena drevesca pa ne morejo nikdar tako dober kup biti, da bi se splačalo po njih seči. Pa ne le to, tudi drugi pomisleki se silijo, ki niso manj važni. Rečeno je že bilo, da se je le potem lepote in koristi sadnega drevoreda nadjati, ako so vsa drevesca enake postave, enake kreposti. Sto pravih, to je, v resnici v sadjereji do dobrega izobraženih sadjerejcev naj imamo nalogo, v različnih krajih izrežati drevesca, ktera naj bodo vsa enake postave in kreposti; gotovo se drevesa enega od onih družega, v ničemur razločevala ne bodo.

Naši učitelji pa niso sadjerejci, da! in še družim, ki se radi sadjerejce imenujejo, je izreja dreves le igrača, akoravno se je sami ne zavedajo. Vsak ima svoja načela, svoje trme; pravilnosti, po vednosti vtemeljene, ne drži se pa skoro nobeden, ker je le redko komu znana.

Velikanska zmes bila bi povsod zastopana, ako bi bilo že mogoče po tej poti do zadostljivega števila drevesec priti, kar pa ni mogoče, ker pri nas eden nima časa, drugi prostora ne, tretji pa ne tega ne unega. Nedosegljivost zadostne množine je pa med zadržki eden najglavnejših.

Ne dvomim, da ne bi bil z ravno rečenimi razkosnostimi pravično obsodil, to je, dokazal, da se ne dá ž njo nič opraviti. Vendar naj sledi še en dokaz v daljni razpravi; tu se bo še le pokazalo, da je le po tej poti mogoče, da zadobé srenje v sadjereji zadosti izobraženih ljudi, katerim bo pripadalo vse zasajanje, vsa strežba in vse varstvo, in to s celó majhnimi stroški.

To je zopet eno tistih glavnih vprašanj, od katerih

je vse odvisno. Več o tem pa v razpravi k II. vprašanju, kamor spada.

Koncentrirano (skupno) izrejo drevesec si mislim jaz tako-le: Vsa drevesca naj bi en sam pravi sadrejec v eni sami drevesnici izredil. Ta sadrejec naj bi bil ravno tisti, kateri je deželo prehodil, ter glavni načrt izdelal. To bi bil moj vzor (ideal). Krajne razmere in stvari ugodne prihodnje okoliščine — ako vse nade po vodi ne splavajo — silijo me pa od tega vzora (ideala) nekoliko odstopiti ter reči: vsa potrebna drevesca naj se izredijo v dveh drevesnicah, pod nadzorstvom dveh sadjerejcev. Za Notranjsko in deloma Gorenjsko, služila naj bi velika drevesnica vino- in sadjerejske šole na Slapu v Ipavi, za Dolensko in zopet deloma gorenjsko pa one niže kmetijske šole na Dolenskem. V obeh bi se drevesca lahko po vseh pravilih izrejala in to v veliki množini, kar bi pripomoglo, da bi se lahko skoro po smešni ceni oddajala. V Klosterneuburgu, na primer, je za celo spodnjo avstrijsko taka drevesnica pod vodstvom barona Babota. Na tisoč in tisoč najlepših, po seženj visocih in palec debelih drevesec potuje vsako leto v posamesne srenje, in to po 20 krajcarjev eno drevo. Vsako je gotovo en goldinar vredno, kjer je pa drevesnica jako velika (12 oralov) in delo tako rekoč nič ne stane, ker vse učenci vino- in sadjerejske šole preskrbé, zato je mogoče s tako nizko ceno ne le shajati, marveč še lep dobiček vsako leto doseči.

Za šolo samo bilo bi to pa še posebne koristi zato, ker bi se s tem učencem zadostljiva priložnost ponudila, da se v izreji (cepljenji itd.) sadnega drevja lahko do dobrega izučé, in vodju se pri tem bati ni treba, da ne bi se drevesa oddati mogla, kar je pri še mladih šolah navada.

Tukaj bi se pa v sadjereji podučevali tudi tisti, katerim bi zasaditev in vsa daljna skrb za drevesa ob cestah pripadala. Ker spada pa to pod drugo vprašanje, bodem o teh prihodnjič natančneje govoril.

(Dalje prihodnjič.)

Šolske stvari.

Letošnja šolska poročila.

C. k. viša gimnazija ljubljanska.

Gimnazije ljubljanske poročilo ima na čelu le en spisec in to nemški pod naslovom: „Niederschlags-Verhältnisse Oberkrains aus den Beobachtungen der Jahre 1864—1869“; spisal ga je prof. M. Wurner, v onih letih profesor v Kranji, in sicer iz lastnega opazovanja v Kranji in iz opazovanj g. Jern. Bizjaka, jeseniškega župnika in g. K. Deschmanna, ljubljanskega župana. — Gosp. Wurner konec svojega spiska izreka željo, da bi se pričelo na več krajih opazovati, koliko dežja pade na leto, zlasti na Notranjskem. Zraven te želje, ki jo gojimo tudi mi, vneti za vsestranski blagor Slovencev, imamo pa še drugo, in ta je, naj bi gosp. profesor, ki se bode gotovo še dalje pečal s tem predmetom, svoja in drugih opazovanja naznanjal vsaj tudi v jeziku, ki ga umejo njegovi rojaki; kajti kar je o slovenski zemlji zanimivo za Nemce, to gotovo tudi Slovincem ne bode nevažno o lastni njihovi zemlji. Mi si ne damo vzeti misli, da je učenjakom, ki jih redi slovenska zemlja, v prvi vrsti dolžnost v vseh obzirih koristiti njenim stanovnikom. Le po tej poti imajo šole dobrodejen vpliv na narod; to je pot narodu djansko pokazati korist šole.

Iz statistike te gimnazije pozvedamo, da je v začetku leta bilo 484 učencev, konec leta pa 439; med

temi 363 Slovencev in 76 (?) Nemcev; 438 katoličanov in 1 protestant; — pač narobe-dokaz, kako je nam treba brezverskih šol! — Lanska statistika je konec leta kazala 473 učencev, toraj se je letos število sopet skrčilo za 34 učencev. Kdor ta števila primerja s številom gimn. dijakov 1861. leta, ko je ta gimnazija štela 690 učencev, vprašal bode: od kod to veliko poje manjše? Nova gimnazija v Kranji, ki je konec leta štela 69 učencev, menda tega ni kriva.

C. kr. viša realka v Ljubljani.

Poročilo te učilnice pričenja sestavek pod naslovom: „Fundamental-Theorie von der rotirenden Bewegung um eine Axe“; spisal ga je g. prof. Finger, in sicer — kakor pravi v opombi — zlasti svojim učencem, se vé da tudi njim, ki se resno pečajo s fiziko.

V sedmih razredih, izmed katerih sta prvi in drugi razdeljena bila v 2 oddelka (a. s slovenskim in b. z nemškim učnim jezikom), je v rednih predmetih podučevalo 11 profesorjev, 1 učitelj in 3 suplenti; izvanredni nauki, ki so se učili, so: slovenščina za Nemce, francoščina, analitiška kemija, kalupovanje (Modelliren), tesnopolisje, petje in telovadba.

V tako imenovani obrtniški šoli, ki pa ni vredna tega imena, je bilo vpisanih učencev: 190 za risanje, 57 za nemški jezik in računanje (koliko pa za slovenščino?), 50 za zemljopisje, 42 za fiziko in 27 za kemijo. Res lepo število vpisanih! Koliko jih je pa obiskovalo te predmete, tega ne zvemo. Pač skranji čas, da se ta šola preosnuje deželi na korist.

Statistika kaže konec leta 309 učencev (lani jih je bilo 244), in sicer: 138 (!) Slovencev, 144 (???) Nemcev, 18 Lahov, 6 Hrvatov in 3 Čehi: 302 katoličana, 6 protestantov in 1 pravoslavni Grk.

Prav vseč nam je tabela, ki kaže število učencev od 1852. leta, ko je bila ustanovljena nižja realka. — Učnine se je plačalo 4267 gold.; 9 učencev je imelo ustanove, ki znašajo 1053 gold. 49 kr., vrh tega so 4 vojaški stipendisti bili na tej realci, ki so potegnili 750 gold. iz vojaških ustanov. —

Iz gotovih virov so nam došla poročila, da učenci gimnazije in realke, ki so bili v razredih s slovenskim jezikom, so z veliko boljim vspehom dovršili šolsko leto, kakor učenci z nemškim jezikom. Po takem morajo omolkniti vsi jalovi ugovori, da slovenski jezik ni ugoden srednjim šolam!

Politične stvari.

Ustavaško nemško časnikarstvo na dunajskih ulicah.

Scurkoma teče nemška kultura!

Že enekrat smo svojim bralcem opisali obnašanje liberalnih nemških časnikov, kakor so „Neue fr. Presse“, „Deutsche Zeitung“, „Grazer Tagespost“, „Laibacher Tagblatt“ in drugi, in smo pri več prilikah pokazali, da značaj teh časnikov na svetu nima para, — da so jim najsvetejši občutki nenemških narodov nič, in da jih v narodnih, političnih, verskih in socijalnih zadevah vodi sama sebičnost. In kolovodji teh časnikov, kateri bi, ko bi po njih volji šlo, ves svet, ki ne trobi v njihov rog, s petrolejem požgali, se še v nesramnosti svoji s poštenostjo bahajo ter sebe na prestol moralistov povzdigujejo. Če pa smo se mi ali drugi od judovske drhali nekupljeni, posebno slovenski časniki, postopili, o takih gnjilih prikaznih avstrijskega nemškega časnikarstva odkritosrčno govoriti, brž so nas „Tagblattni“ nemčurski dopisuni dunajskih ustavoverskih časnikov ko tropa lovskih psov napadli in po svetu raznašali, da smo mrač-

njaki, divjaki in Bog vedi, kaj še, in da le njih liberalizem je nezmotljiva luč vse svobode in človeške sreče.

Unidan pa so se ti pridigarji „nemške omike“ na dunajskih ulicah očitno stopili, in ta pretep dal je povod strašanskemu ravsu med „Deutsche Zeitung“ — izrečenim organom pruske propagande — in pa med „Tagespresse“, ktera pri nobenem koncu ni veliko več vredna od une. Tako strahovito sta si ta dva dunajska časnika v lase skočila, da naš slovenski jezik je prečist, predivičen, da bi imel izraze za vse psovke, s katerimi sta se pred svetom pitala celi teden ta dva lista. Naj tedaj iz te „anthologije“ nemških cvetlic podamo bralcem našim izvirne nekatere besede, ki smo si jih nabrali iz omenjenih časnikov, ko sta drug drugzega — Nemec Nemca — za lase grabila. Nate ta cvet nemške „omike“: „Schandblatt, freche Pirne, Phryne, Lotterbube, erbärmliche Wichte, hergelaufene Lumpe, elendes Gelichter, politische Spitzbuben, ehrlose Gallunken, betrügerische Ganner, Landesverrätther, Falschwerber, Wegelagerer, infame Pasquillanten, hündische Speichellecker, politische Kuppler“ itd. itd

„Deutsches Herz! was verlangst Du mehr?“ *)

In ko sta se ta dva časnika celi teden s takim blatom ometavala, je pisala „Tagespressa“ proti „Deutsche Ztg.“ tako-le: „Ali smo mi Avstrijanci že res tako globoko padli, da taki malovredni sleparji, tuji pritepenci, kateri domá na Nemškem nimajo jesti in zdaj naš avstrijski kruh žró, — da taki ljudje, kateri so morebiti svojo domovino že izdali ali jo očitno prodajajo, smejo na naši zemlji Avstrijo imenovati največo smet na svetu, — da nam taka druhal sme nekaznovana v obraz pljevati“ itd.

Gori smo omenili pretep med vrednikoma „Deutsche Zeitung“ in pa „Tagespresse“. Naj na kratko zdaj povemo, kako je bil. — Hude pšice so iz „Tagespresse“ letele na „Deutsche Zeitung“, ki so vrednika Steinbacha tako razkačile, da je šel na dom k Gans-u-Ludaši-u in ga na dvoboj klical. Gans ga je z grdo odpravil. To pa je Steinbach-a še bolj posadilo na konja; previdel se je s palico, ki je na koncu imela debel svinčen butek, z namenom, da klesti Gans-a po glavi, ako ga sreča na ulicah. In kmalu bila mu je za to prilika dana. Iz neke kavarne v ulicah sred mesta (Wollzeile) zagleda Steinbach memogredočega Gans-a; v tem hipu plane iz kavarne na-nj ter ga s palico vdari po glavi, vendar se je ta še toliko zavedel, da iz palice svoje potegne skriti meč, s katerim ga sune proti trebuhu. Se vé da brž je bilo vse črno ljudi okoli nju, ki so ju mirili, pa priskočili so tudi policaji, ki so ju zajeli in na policijo tirali. Steinbach je obstal, da si je z namenom, Gans-a oklestiti, omislil ono prepovedano palico, Gans pa tudi, da se ni čutil varnega, ako ne bi imel meča v palici. —

To je na kratko popisani veliki škandal na javnih ulicah. Ljubljanski „Tagblatt“ in „Laibacherica“, ki sta o Jančjem ravsu popisala cele pole papirja, ne besedice ne črheta o tem krivavem pretepu. Nam je to tudi vse eno, kakor bi nam bilo vse eno bilo, ako bi se bila Steinbach in Gans do smrti poklala in še več družih takih „omikanih“ mož. Al čudimo se temu in ne moremo se načuditi, da „Laibacherica“ — uradni časnik — in pa „Tagblatt“, ki ne zabita popisavati vsako stopinjo, ki jo sem ali tje naredita nemški cesar ali nemški cesarjevič, ne blekneta o takem stališču dunajskega časništva, ktero ostro šibati je dolžnost vsakega avstrijskega časnika, kateri ne pritrjuje temu, kar si je iz Dunaja ravnokar drznil nekdo v „Leipziger allgemeine Zeitung“ pisati tako-le: „Es ist uns ge-

*) Ljubljanski „Tagblatt“ in njegovi pisarji v dunajske časnike bi morebiti si mogli iz tega „besednjaka“ še ktero besedo izposoditi za svojo zalogo“.